

Роман
ІВАНУЧУК

Смерть Юди

Триптих повістей

Харків
«ФОЛІО»
2020

Хай той, що шукає, не перестає шукати, доки не знайде; він буде вражений, коли знайде.

Євангеліє від Томи

I

Десятого дня місяця ава¹ 70-го року по рождестві Христа прибився до Кумранського узгір'я апостол Тома, прозваний Невірним. Залишивши назавжди Єрусалим, якого в цей день уже під сонцем не було, — волали до Бога про помсту лише роззявлені пащі руїн і осквернював небо трупний сморід, — заходив він у наймертвотнішу місцину Юдейської пустелі, яка випікала із глею кремінь, з мертвоморської води — чорні смоляні брили, а із звичайних людей — пророків; вибитий з сил плачем на руїнах і пекельною спекою допадав до печери Ваді-Кумран, щоб завершити в ній свій апостольський путь і стати п'ятим євангелістом, оскільки четверо його попередників на пробу сумнівам історію не ставили, тож і не у всьому доходили істини, до того ж спрагли посісти після своєї смерті щонайближчі місця біля Вчителя, непотребну хвалу воздавали Вічному, заслоняючи нею суправдність.

Завершивши трилітню науку в Ісуса з Назарета і справдивши для себе його богочоловіцтво дотиком перста до ран, відбув Тома Невірний довголітню мандрівку в Оріянський край, напросившись у супутники Андрієві Первозваному, і, посявши серед слов'янського народу зерна нової віри, повернувся на рідну землю доживати віку, та не знайшов спочинку: над Юдеєю сповнювалось одкровення Йоана Богослова, й увіч переконався Тома в незмінній жорстокості найвищого Божества, яке колись в іпостасі Яхве перемінило грішні міста Содом і Гоморру в сірчане Мертве море, а нині ім'ям Сина Бо-

¹ Серпня.

• ————— •

жого, на землі милосердного, на небі ж ожорсточеного муками земними, спустошило столицю Юдеї, за муки Христові провинну.

Тома покинув руїни Єрусалима й подався в пустелю, яка відвічно сприяла живучості віри, духа й забобонності юдейської: на моавській вершині Нево, що височить над східним краєм рудих пісків, спочив Мойсей, уздрівши обітований край; у долині пересохлого Кедрону постив сорок днів Ісус Христос, готуючись до божественного чину й гартуючи свій дух перед сатанинською спокусою на горі Дук; тут волав Йоан Предтеча, вимагаючи в Єгови права на первохрещення, яке мало явити Месію; а ще кожен, хто йшов на випробування в пустелю, знав і те, що Кумранські гори досягають своїм кряжем Шеону — підвалів космосу, де живуть душі злих людей, які втратили колишню славу, й знесилені тіні жорстоких тиранів, і витає тут темний демон пустелі — спокусник Азазель.

Осінить дух Божий на Кумранському безлюдді і Тому, скупа земля нагодує його диким медом і сараною, воду дасть вічне ерихонське джерело, з якого напився Ісус Навин, увійшовши з гебреями в землю Ханаанську, печера стане йому житлом, папірус дістане у есеїв, що живуть праведним братством на західному березі Мертвого моря в оазі Ен-Гадді, — і поки прийде смертний час, напише Тома свою правду про добу Сина Божого. Може, колись шукачі істини знайдуть сувій П'ятого Євангелія в печері Ваді-Кумран і прочитають свідчення дванадцятого апостола, на якого не зійшов Святий Дух десятого дня після Христового вознесіння з причин Томиного невір'я.

...Землероби з Ездrelонської долини, що навіть у серпні зеленіла продовгуватою тацею між Генісаретським озером і Каною Галілейською, — Тома і його вітець викохували у своєму саду цитрини, помаранчі й мушмулу, а на клаптику поля вирощували ячмінь і жито. Працювали тяжко, сплачуючи непосильні податки римському намісникові, і разом з усім гебрейським людом терпеливо очікували явлення Месії. Хліб належав для домашнього спожитку, і ним займався батько; садовий же

• ————— •

продукт спродував син, тягнучи за собою візок з фруктами до рибальських селищ над Генісаретське озеро, а деколи запрягав Тома в повіз осла й добирався на торги аж у Кінерет, Тверію або Капернаум, де вряди-годи зустрічався з есеями, які приходили з Юдейської пустелі в ці міста за харчем, і захоплено прислухався до їх проповідей. Праведні братчики називали себе йоанітами й розповідали про Йоана Хрестителя, який водою змиває з людей гріхи в ріці Йордані, й називали його месією. Тома не раз і заночовував у стані есеїв, прагнучи пізнати книжні науки про людське й Боже...

Батько й син були горді за свій хліборобський промисел, в торгах дотримувалися порядності, у них водилися гроші, й вони зверхньо ставилися до обвітрених, нечесаних, галасливих і вічно голодних рибалок, котрі завше сперечалися між собою, хвалячись один поперед одним своєю належністю до найславніших гебрейських колін, й погорджували в свою чергу хліборобами, які за працею не мали часу докопуватися до родового кореня. Рибалки були несусвітними скупарями, й коли одного разу якийсь із них — рудий зі скошеними до перенісся колючими очима, — оглянувши Томин крам, показав йому срібного динара, Тома, здивований щедрістю обірванця, подався, не вагаючись і миті, зі своїм візком за зизооким незнайомцем до тераси під опуклим горбом, де сиділи біля намету такі ж цюндраві рибалки, в яких, крім руб'я, нічого більше не було: ні снастей, ні лежаків, ані посуду; не мали вони навіть корита, в котре можна було б висипати з візочка помаранчі й мушмулу.

Тома підозріливо поглядав на голодрану компанію і вже взявся було за дишло, щоб вернутися разом з візочком назад до озера, та в ту мить зустрівся поглядом з чоловіком, що сидів осторонь край намету, обхопивши руками коліна, й добрими синіми очима придивлявся до Томи.

Чоловік мав задумане приємне обличчя, обрамлене чорною роздвоєною борідкою; горіхової барви волосся, за назорейським звичаєм розділене прямим проділом, рівно спадало

до вух, а нижче бралось хвилями аж до плечей; чоловік підвівся — він був високий, стрункий і вигідно вирізнявся серед обшарпаних рибалок, — підійшов до Томи й поклав йому руку на плече. Не любив Тома панібратства — був гордим хліборобом — і вже напружився, щоб стелути й скинути долоню, яка поблажливо лягла на плече й поблажливостю своєю при-нижувала гідність хлібороба, та не зміг цього зробити: відчув Тома, як теплий струмінь, пульсуючи, поплив з руки незнайомця й розлився по тілу спокоем і тихою втіхою, яка огортає людину в очікуванні чогось нового, несподіваного, велич-ного; очі незнайомця випромінювали тепле світло, що м'яко окутувало Тому, мовби молодим прядивом чи то шовковим жіночим волоссям. Тома відчув, як піддається магії цього чоловіка — аж до межі втрати себе самого, хоч іще не знав, бо не міг знати, чим загрожує або благодіє йому ця людина.

І враз зродився в нього протест проти владної й незмірно сильнішої особистості; він таки зняв із плеча руку, проте на хвилину, супроти власної волі, затримав її в долоні, наче збо-явся, що контакт із незнайомцем вмить обірветься назавше й Тома ніколи не знатиме того, про що міг би дізнатися; його життя, що так несподівано стало на порозі, можливо, великих перемін, знову вернеться у свояси — до помаранч, мушмули, жита і ячменю, й ніколи на Томиній дорозі нічого більше цікавого не трапиться. Він раптом охолов до свого звичного життя: відсунувся в тінь працювятий батько, Тома забажав від долі несподіванки — проте не міг її купувати ціною власної гідності й свободи; він з привітною й незалежною усмішкою дивився на незнайомого й віддавався йому в полон разом з усією своєю хліборобською сутністю, не залишаючи, однак, поза порогом ні одежі, ні сандалій, ні гідності, ані самостій-ності своєї.

— Іди зі мною, — промовив незнайомиць до Томи, обняв його рукою за спину й провів на край тераси. — Я Месія, Томо.

— Йоан Хреститель? — спалахнули захоплено очі в Томи: скільки ж наслухався про нього від есеїв!

— Я Ісус Христос, Томо. Покинь усе і йди зі мною.

Тома недовірливо подивився на чоловіка, який назвав себе помазаником Господнім, й відчув у ту хвилину, як струменить від нього надлюдська воля, й ніщо тепер не примусило б його зрушитися з місця й піти геть.

А рибалки сполошилися, бо ще ні з ким Учитель так дружньо не поведився, від усіх тримався на відстані; хто ж це такий прийшов, що хоче стати ближче до Ісуса, ніж будь-котрий із них?

І оточили вони колом Учителя й Тому, приглядаючись то до прибулого, то до Ісуса, вловлюючи німотне порозуміння між ними щодо рівності. Злосливо зорив на Тому Симон, прозваний Петром: а чи не стане легшим його важке, Ісусом дане ймення, що означало скелю, з приходом до них дванадцятого апостола? Андрій Первозваний зверхньо поглянув на Тому, як перший на останнього, й запитав: «З якого ти коліна, бо я з левітів», й коли почув простодушну відповідь — «Не знаю», — хмиркнув погордливо, а молоденький Йоан, котрого Ісус любив, мов сина, втирав сльози ревнощів. Перешіптувалися між собою Яків Старший, Пилип і Варфоломій, скептично посміхався в бороду митар Матей; Яків, син Алфея, Юда Тадей і Симон Каноніт звільна засукували рукави, готові до бійки, тільки Юда Іш Каріот втішно підкидав на долоні срібного динара, який залишився в нього в касі, незважаючи на те, що повний візок помаранчів став набутком апостолів.

— Се брат мій, і віком ми рівні, — мовив Ісус до учнів, утвердивши цим визнанням рівноправство між ним і Томою, проте була це рівність боголюдини й смертного — тож пролягла між ровесниками прозора заслони несумісності минушого з вічним; минущість не могла змиритися з вічністю, не вміла збагнути її, й відчував Ісус, що Тома жде зримих доказів його божественності.

Однієї ночі, коли апостоли міцно спали в наметі, а Ісус блукав на самоті берегом озера, Тома допізна сидів біля погасло-

ЗМІСТ

ЄВАНГЕЛІЄ ВІД ТОМИ. <i>Апокриф</i>	3
РЕНЕГАТ. <i>Студія</i>	165
СМЕРТЬ ЮДИ. <i>Візія</i>	249
Примітки. <i>Василь Габор</i>	346